

Salida ŞƏRİFOVA
filologiya elmləri doktoru

2019-cu il Azərbaycan ədəbiyyatı tarixçiliyinin tədqiqi istiqamətində əhəmiyyətli kimi yadda qalmışdır. 2019-cu ildə İmadəddin Nəsiminin anadan olmasının 650 illiyinin tamam olması ilə əlaqədar olaraq, Azərbaycan Respublikasında "Nəsimi ili" elan edilmişdir. "Nəsimi ili" nə həsr edilmiş araşdırmalar Nəsimisənəşlilə bağlı yeni konsepsiyalar formalaşdırmışdır.

2019-cu ildə Azərbaycan elmi dairələrində "Nəsimi ili" bağlı Nəsimi yaradıcılığını əhatə edən ədəbiyyatın tədqiqinə önəm verilmişdir. İ.Həbibbəylinin "Cahana sığmayan Azərbaycan şairi", T.Körimliyin "Cağdaşımız Nəsimi", M.Quliyevanın "Nəsimi və söz", Q.Paşayev "Nəsimi: edamdan sonrakı həyat", F.Əzizovun "İmadəddin Nəsimi - Tədqiqatlar, məqalələr, məruzələr", G.Əliyeva-Kəngərliyin "Hüsnü-cəmal, əqli kamal" (Nəsimi poetikasından incilər), F.Qurbansoyun "İmadəddin Nəsimi", V.Hətəmovun "Nəsiminin şəirli nə deyir?", S.Şixiyevanın "Nəsiminin lirikası: یرfani mündəriçə və poetik zintələr" və s. kitablar "Nəsimi ili"ndə İmadəddin Nəsimi irsini tədqiq edən ensiklopedik nəşrlər kimi diqqəti cəlb edir.

Akademik İsa Həbibbəylinin "Azərbaycan ədəbiyyatı dövrəşdirilmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri", "Литература. Время. Современность", "Cahana sığmayan Azərbaycan şairi" kitabları da Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin keçirdiyi inkişaf yolunun tədqiq edilməsinə yardımçı olur. Bununla yanaşı, İsa Həbibbəylinin Azərbaycan ədəbiyyatının yeni dövrəşdirilmə konsepsiyasını da tədqiq etməsinə davam etdirmişdir.

2019-cu ildə akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun 110 illiyi ilə əlaqədar nəşr edilmiş yubileyin elmi əsəri və onun haqqında tərtib edilmiş məqalələr toplusı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir...

2019-cu ildə Azərbaycan elmi dairələrində Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı ilə bağlı bir sıra tədqiqatlar nəşr edilmişdir. Lottifa Mirzəyevanın "Körüm Məşrutəçi Sönməz" monoqrafiyası, Məhəmməd Mehdibəyovun "Cənubi Azərbaycan dünən və bu gün" kitabındakı Cənubi Azərbaycan yazırları haqqında öçər məqalələr, Zəminə Zeynalovanın Əziz Salaminin şeirlərini topladığı "Qarib külək", Pərvanə Məmmədlinin "Rza Bərahəninin yaradıcılığında seçmələr" adı ilə tərtib etdiyi kitab, Elmira Bağirovanın Gəncəli Sabahinin hekayələrini "Gül dostası" adı ilə tərtib etməsi,

Solmaz Daşdəmirovanın "Cənubi Azərbaycan xanım şairləri" antologiyası və s. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının izleniləməsi baxımından əhəmiyyətli kösb edirlər.

İsa Həbibbəylinin "Azərbaycan ədəbiyyatı dövrəşdirilmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri" monoqrafiyası Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin təzkiyəçilikdən elmi icmalar, ədəbiyyat tarixlərində daxil olmaqla ədəbi inkişaf yolunu izləməyə imkan verir. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi, ədəbiyyat tarixi və ədəbi təqdimatlarını izvi şəkildə birləşdirən monoqrafik tədqiqatda Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin dövrəşdirilməsi prinsipləri belə göstərilir: 1. Azərbaycanlılıq məfkuresi; 2. Sivilizasiya faktoru; 3. Azərbaycanda ədəbi cərəyanlar; 4. Ədəbi-tarixi prosesin realqları.

Nəsiminin anadan olmasının 650 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 15 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı və Azərbaycan Respublikasında 2019-cu ilin "Nəsimi ili" elan edilməsi haqqında 11 yanvar 2019-cu il tarixli Sərəncamı Nəsimisənəşliliyinin sahəsində əlaqədar oldu. Akademiklər İ.Həbibbəyli, T.Körimli, R.Hüseynov, M.Nağsəyov, filologiya elmlər doktorları Q.Paşayev, R.Əliyev G.Əliyeva Kəngərli, F.Əzizova, M.Quliyeva, filologiya elmləri namizədləri S.Şixiyeva, F.Qurbansoy kimi tədqiqatçıların monoqrafik tədqiqatları, bə sahədə tərtib edilmiş məqalələr topluları, qələmə alınmış nəzm, nəsr və dram nümunələri ədəbi canlanmaya rəng qatmışdır.

Akademik Teymur Körimli Nəsimi yaradıcılığında humanizmi dəyərləndirərək, ədəbin "yaradıcılığının praqmatik dəyərini iki cür qiymətləndirmişdir:

"1. Lokal zamanda dəyərləndirmə; 2. Qlobal zamanda qiymətləndirmə". Akademik Teymur Körilinin Nəsiminin həyat və yaradıcılığına müasir baxışı əks etdirən "Cağdaşımız Nəsimi" monoqrafiyasında sonatkarın xalqımıza və bəşəriyyət üçün əhəmiyyəti ifadə edilmişdir.

Məhrire Quliyevanın "Nəsimi və söz" kitabında Nəsimi yaradıcılığının mənə qatılmasına nəzər salınmış, bəzi maraqlı kösb edən Şərq poetik fiqurları təhlil obyektinə çevrilmişdir.

Firudin Qurbansoyun "İmadəddin Nəsimi" kitabında müəllifin Nəsimi yaradıcılığına yeni baxışı özünü göstərmişdir. F.Qurbansoy Nəsiminin həyatı haqqında molumu verdikdən sonra şairin keçib getdiyi məkənlərə işıq salaraq, Nəsimi şeirinin qaynaqlarını, ədəbin yaradıcılığında hüsnüfilini mənəyi və təzahürünü araşdırmış, sakral ritualar haqqında, bilgi verməyə cəhd etmişdir.

Fəridə Əzizovun "İmadəddin Nəsimi - Tədqiqatlar, məqalələr, məruzələr" toplusunda Nəsiminin anadan olması, həyatının əsas xronoloji, elmi qaynaqlar və onlara müasir ədəbi-nəzəri baxış əhatəsi ifadə edilmişdir.

Gözləyən Əliyeva-Kəngərliyin "Hüsnü-cəmal, əqli kamal" (Nəsimi poetikasından incilər) adı ilə məqalələr toplusu Nəsimi ilə nəzərlənən orqanlardan biridir.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Füzulişünaslıq sektoru tərəfindən Məmməd Cəfər Cəfərovun "Füzuli düşüncəsi" kitabının təkrar nəşr edilib ictimaiyyə-

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixçiliyi

tə təqdim edilməsi akademik 110 illiyinin keşirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 15 aprel 2019-cu il tarixli Sərəncamından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinə parlaq nümunələrdən danışırıq.

"Akademik Məmməd Cəfər Cəfərov və akademik Məmməd Cəfər Cəfərovun 110 illiyinə həsr edilmişdir. Məqalələr toplusu ömrünün 60 ilə yaxın bir dövrünü Azərbaycan ədəbiyyatının ədəbi-nəzəri fikri tarixinin tədqiqinə həsr etmiş, romantizm ədəbi cərəyanının ilk tədqiqatçısı olmuş M.C.Cəfərovun elmi fəaliyyətini əhatəli əks etdirir. Alimin ədəbiyyat nəzəriyyəsi əlmi məktəbi yaratması faktı təsdiq olunur...

Cənubi Azərbaycan yazıçı və şairləri olan Körüm Məşrutəçi Sönməz, Rza Bərahəni, Əziz Səlimi, Gəncəli Sabahi və digərlərinin yaradıcılığı Şimali Azərbaycan ədəbiyyatı çərçivəsində tədqiq edilir. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının monoqrafik şəkildə tədqiq edilməsi, Cənubi Azərbaycan yazıçı və şairlərinin əsərlərini Azərbaycan ədəbiyyatı sahəsində keyli iş görülməsi təqdirəlayiqdir. L.Mirzəyevanın "Körüm Məşrutəçi Sönməz" monoqrafiyası, M.Mehdibəyovun "Cənubi Azərbaycan dünən və bu gün" kitabındakı Cənubi Azərbaycan yazırları haqqında öçər məqalələr, Z.Zeynalovanın Əziz Salaminin şeirlərini topladığı "Qarib külək", P.Məmmədlinin "Rza Bərahəninin yaradıcılığında seçmələr" adı ilə tərtib etdiyi kitab, E.Bağirovun Gəncəli Sabahinin hekayələrini "Gül dostası" adı ilə tərtib etməsi, S.Daşdəmirovun "Cənubi Azərbaycan xanım şairləri" adı antologiyası ilin uğurlu faktlarındandır.

Mühacirətdə yaranmış ədəbiyyatımız maraqlı daim özünü göstərməkdədir. Bu baxımdan Abid Tahirinin qələmə aldığı "Ceyhan Həbibbəylinin həyat və yaradıcılıq yolu" monoqrafiyası Azərbaycan yazıçı-publist Ceyhan Həbibbəylinin həyatı yaradıcılıq fəaliyyətini əks etdirir.

Xalq ədəbiyyatından gələn poetik ifadə mədəniyyətinin təbliği sahəsində tədqiqatçıların fəaliyyətləri sevincindirici. Soadət Məmmədin "Nağli mövzu və obrazları bədi ədəbiyyatda" monoqrafiyasında Azərbaycan ədəbiyyatında nağli mövzusunda mürəcətini ədəbi-tarixi zərurəti, ayrı-ayrı tarixi mərhələlərdə nağli mövzusunun yerinə yetirdiyi ədəbi-estetik funksiya, bu mövzuya istadın forma və usulları geniş araşdırılır.

Almara Nəbiyevanın "Qarabağ aşiq mühiti" adı monoqrafiyası müəllifin filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş "Müasir dövrə aşiq yaradıcılığı (Qarabağ aşiq mühiti materialları əsasında)" dissertasiyasının əhatə edir. Azərbaycan xalqının bədi yaradıcılığının ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağ aşiq mühiti üçün ayrıca tədqiq edilməsi və kitab şəkildə nəşr edilməsi zəruridir.

Azərbaycan ədəbiyyatının XIX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərini əhatə edən ədəbi məsələləri öyrənilməkdədir. Salatin Əhmədovun "Böyük ömrün salnaməsi" kitabı dövlət xadimi, etno-mədəni düşüncə sistemində məxsusi yerə olan Səmədada Ağamalıoğlunun həyatı və fəaliyyətini əks etdirir. Cümhuriyyət qədar, Cümhuriyyət dövründə, Cümhuriyyət dövründən sonra (sovet dövründə) ölkənin ictimai-siyasi, mədəni həyatında rol oynamış Səmədada Ağamalıoğlunun şəxsiyyətinə, xalq qarşısında fəaliyyətinə işıq salan kitabda tarixi şəxsiyyətin real obrazı yaradılmışdır.

"Yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatı: araşdırmalar" kitabında XIX və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbi mühitini əks etdirən məqalələrini yer almış Azərbaycan ədəbiyyatı tarixçiliyinin izləmə baxımından maraqlı kösb edir. "Yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatı: araşdırmalar" toplusunda İsa Həbibbəylinin "Eynalı bay Sultanov", İslam Qoriblinin "Əkinçi"nin Moskva müxbiri", Asif Rüstəminin "Poetik düşüncəmizin Səhəti", Cəvəşir Yusiflinin "Formanın müqəddəs siri - Seyid Özim Şirvani", Elmira Qasimovun "Hacı Səlim Soyhəş Qasimzadə", Şahbəz Müsayevin "Xurşidbanu Natəvan: həyatı və mühiti", Nəzakət Qafqazlının "Əbdüli Müin Niyazinin lirik yaradıcılığı" və digər müəlliflərin məqalələrini toplanmışdır. Bu məqalələr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixçiliyinin XIX əsr və XX əsrin əvvəllərini əhatə edən dövrünü izləməyə imkan verən maraqlı mənbə kimi özünü göstərir.

Alxan Məmmədovun "Milli istiqalın cərcisi və toranmışı - Məhəmməd Hədi" kitabında daim ədəbiyyatşünaslığımız maraqlı dairəsində olan Məhəmməd Hədinin yaradıcılığına nəzər salmışdır. Alimin M.Hədi yaradıcılığına həsr etdiyi kitabda şairin ömrü yoluna, onun namolun müxbir yazılarına, "...Əlvahi-intibah" poemasına, həmçinin cümhuriyyət dövrü yaradıcılığına qısa nəzər salınmışdır...